

Maistereiden työllistymisvaikeudet

Visa Tuominen¹ – Juhani Rautopuro² – Antero Puhakka³

Johdanto

”Tota et työelämän vaatimukset on kuitenkin aika kovat, niin jos opintojen aikana opiskelija polttaa itsensä loppuun tai poltetaan loppuun, miten se nyt sitten menee, niin niin, onko mitään järkeä mennä suoraan työelämään polttamaan itseensä loppuun siellä? --- Varmaan se oli yksi (minun) uupumisen syy silloin opintojen aikana kans, kun tuntu niinku, et tekee turhaa työtä tavallaan. Valmistuu ammattiin, johon ei edes halua.”

Kirsi, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta.

Akateeminen työttömyys on noussut Suomessa ennätyslukemiin. Työ- ja elinkein-

oministeriön työnvälitystilastojen mukaan maaliskuussa 2011 Suomessa oli yli 11 000 ylemmän korkeakoulututkinnon (jatkossa maisteri) suorittanutta työtöntä työnhakijaa. Jos mukaan otetaan alemman korkeakoulututkinnon ja tieteellisen jatkotutkinnon suorittaneet, oli Suomessa yli 25 000 korkeakoulututkinnon suorittanutta työtöntä. Akavan työttömyyskatsauksessa (1/2011) todetaankin: *”Työttömien ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden lukumäärä on kasvanut lähes koko 2000-luvun ajan, lukuun ottamatta jaksoa vuoden 2006 alusta vuoden 2008 alkupuoliskolle.”*

Korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyyden kasvusta huolimatta voidaan perustellusti todeta, että mitä korkeampi koulutustaso, sen alhaisempi työttömyys

¹ Visa Tuominen, KL, opinto-ohjaaja, Joensuun normaalikoulun lukio, Itä-Suomen yliopisto

² Juhani Rautopuro, KT, YTM, tutkija, Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto

³ Antero Puhakka, YTT, FM, yliopistonlehtori, Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

(esimerkiksi Myrskylä 2010). Akateemisessa työttömyydessä on usein kyse välittömästi valmistumisen jälkeisestä työttömyydestä ja työura vakiintuu Woodleyn ja Brennanin (2000) ja Suutarin (2003) mukaan useimmilla noin kolmessa vuodessa.

Suomessa Opetus- ja kulttuuriministeriö on kaavailut korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen ja myös rahanjaon yhdeksi indikaattoriksi työllistymistä, mikä tarkoittaa yliopistojen työelämäkytkentöjen korostamista (Opetusministeriö 2008). Työllistymisen mahdollinen huomioiminen rahanjaossa seuraa eurooppalaisen korkeakoulutusalueen rakentamiseen tähtääviä julkilausumia (esimerkiksi Bologna 1999 ja Leuven and Louvain-la-Neuven 2009). Julkilausumisissa on korkeasti koulutettujen *työllistyvyys* (engl. *employability*) nostettu yhdeksi tärkeimmistä yliopistojen painopisteistä.

Suomessa käytettyjä *työllistyvyys* tai *työllistettävyyys* -termejä on vaikeaa määritellä yksiselitteisesti. Yorcken ym. (2005) mukaan työllistyvyys tarkoittaa tietoja, taitoja ja henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka edistävät töiden saamista. Jos yliopistoilta edellytetään aiempaa suurempaa vastuuta valmistuneiden työllistyvydestä ja työllistymisestä, on oltava tietoisia näitä vaikeuttavista tekijöistä.

Artikkeli kartoittaa maistereiden kokemia työllistymisvaikeuksia vuosina 2001–2003 Joensuun yliopistosta (nykyisin Itä-Suomen yliopisto) valmistuneiden kokemusten perusteella. Aineisto kerättiin osana Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen, Aarresaari-verkoston vuosittaista uraseurantaa vuosina 2006–2008 ja viive valmistumisesta seuranta kyselyyn oli viisi vuotta. Kyselyaineiston lisäksi tehtiin teemahaastatteluja. Niiden avulla seurattiin yksilötasolla työurien kehittymistä ja henkilökohtaisia ratkaisuja. Artikkelissa pohditaan mitä yliopistot voivat tehdä työllistymisen edistämiseksi ja kuvaako di-

kotomia *työllinen–työtön* riittävästi työllistymisen onnistumista tai vaikeutta.

Työurien alut

Yliopistotutkinnon suorittaneiden työllistyminen on tutkimusten mukaan helpompaa kuin alemman koulutusasteen suorittaneiden niin Suomessa kuin kansainvälisestikin (Myrskylä 2010; Paul ja Murdoch 2000). Siirtymä koulutuksesta työelämään on kuitenkin pidentynyt ja muuttunut aiempaa epävarmemmaksi. Akateeminen työttömyys on lisääntynyt ja pätkätyöt tai erilaiset projektit ovat korvanneet pysyvämmät työpaikat (Jokisaari 2002; Sainio 2011), eivätkä suhdannevaihteluilta säästy akateemisesti koulututkiaan (Manninen 1999).

Ylempien korkeakoulututkintojen määrä kaksinkertaistui Suomessa vuosina 1975–1995 (Nevala 2006). Työllisten koulutustaso on noussut ja keskimääräinen koulutus aika pidentynyt, sillä yhteiskunnan on katsottu tarvitsevan yhä paremmin koulutettuja työntekijöitä (Suikkanen ym. 2002). Työmarkkinoille tulee jatkuvasti entistä enemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita, jolloin pelkkä tutkinto ei enää takaa koulutustasoa vastaavia työtehtäviä. Samaan aikaan tutkinto on kuitenkin entistä välttämättömämpi, sillä ilman loppututkintoa työmarkkinoilla on tarjolla suhteellisen vähän ja heikosti arvostettuja töitä (Kanervo 2006, 194; Paul ja Murdoch 2000). Tutkinnot toimivat pääsylimuina työpaikkahaastatteluihin ja työpaikkoihin, joissa suuri osa töistä opitaan. (Kivinen ja Nurmi 2003; Takkinen ja Vahतिकari 2000).

Suomessa yliopistotutkinnon suorittaneista on valmistumishetkellä ollut töissä noin kaksi kolmasosaa (Puhakka ym. 2011; Sainio 2008). Vuosittain muutama tuhat valmistuessaan ilman työtä ollutta maisteria alkaa

etsiä itselleen sopivaa työpaikkaa ja osalla on vaikeuksia työmarkkinoille siirtymisessä. Vaikeudet näkyvät työttömänä olleiden ja koulutusta vastaamattoman työn vastaanottaneiden osuuden kasvuna (Saarikallio ym. 2008; Sainio 2011).

Työmarkkinoille siirtymiseen vaikuttaa merkittävästi koulutusala (Sainio 2011) ja se onko suoritettu tutkinto professio- vai generalistitutkinto (Puhakka ym. 2007). Professio- koulutus antaa tutkintoon sisältyvänä jonkin kelpoisuuden, esimerkiksi psykologin tai opettajan ammattiin (Suutari 2003). Tutkimusten mukaan professiotutkinnon suorittaneiden siirtyminen työmarkkinoille sujuu generalisteja helpommin ja nopeammin (Sainio 2008; Tuominen ym. 2009a). Generalistit kohtaavat vaikeuksia varsinkin kolmen valmistumisen jälkeisen vuoden aikana (Puhakka ym. 2006 ja 2007; Sainio 2008). Työuran päästyä vauhtiin generalistit kuitenkin kokevat mahdollisuutensa työural- la etenemiseen jopa professiotutkinnon suorittaneita paremmiksi ja he ovat myös usein professiotutkinnon suorittaneita paremmin palkattuja (Tuominen ym. 2008).

Akateemisten työmahdollisuudet sijoituvat Suomessa suurimpiin (yliopisto) kaupunkeihin (Myrskylä 2006; Tuominen ym. 2009b; Tuominen 2011). Vuonna 2011 Suomessa oli Tilastokeskuksen mukaan vain kahdeksan (Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Turku, Oulu, Jyväskylä ja Lahti) kaupunkia, joiden asukasluku saavutti sadantuhannen rajan. Nämä kaupungit ovat tutkimusten mukaan olleet myös eniten akateemisille työpaikkoja tarjoavien joukossa. Vastaavasti niiden ulkopuolella ei muutamaa yliopistopaikkakuntaa lukuun ottamatta työmahdollisuuksia juuri ole kuin opetus- ja koulutustehtävissä toimiville (Myrskylä 2006, 71; Tuominen ym. 2009b).

Yksittäisen työntekijän työllistymiseen vaikuttaa asuinpaikan sijainti suhteessa työ-

listymismahdollisuuksiin. Nämä eivät ole alueellisesti tasaisesti jakautuneet määrällisesti tai laadullisesti. Toinen työllistymiseen vaikuttava tekijä on niiden työmarkkinoiden koko, joilta voidaan etsiä töitä oman asuinpaikan alueelta (Büchel ja van Ham 2002, 4). Työntekijät saattavat hyväksyä laadullisesti heikompia töitä, jos sopivia töitä ei ole tarjolla omalla alueella ja liikkumisen kustannukset muodostuvat liian suureksi (Büchel ja van Ham 2002, 3–4). Doltonin ja Sillesken (2001, 8) mukaan perheelliset saattavat muuttaa puolison työn perässä riippumatta siitä, voivatko he löytää kohde-alueelta töitä, jossa voivat hyödyntää koulutustaan. Tilanne on yleisempi naisille, sillä työperäinen muuttaminen tehdään enemmän ansaitsevan, useimmiten miehen ehdoilla. Tämä johtaa vähemmän ansaitsevan puolison maantieteellisesti rajoittuneempaan työn etsimiseen, jolloin pienet työmarkkinat vähentävät mahdollisuutta löytää kykyjä ja koulutusta vastaavaa työtä (Dolton ja Silles 2001, 8; McGoldrick ja Robst 1996).

Aineisto, analyysi ja tutkimustehtävä

Tutkimuksen aineisto (n= 1221) on koottu kyselytutkimuksella vuosina 2001–2003 Joensuun yliopistossa maisteriksi valmistuneista, joista viisi vuotta valmistumisensa jälkeen kaksi kolmesta (66 %) vastasi kyselyyn. Naisten vastausprosentti oli 67 ja miesten 60. Vuonna 2001 valmistuneet vastasivat kyselyyn syksyllä 2006, vuonna 2002 valmistuneet syksyllä 2007 ja 2003 valmistuneet syksyllä 2008. Aineistot yhdistettiin, mikä mahdollistaa tarkemman analyysin ja poistaa yksittäisen vuositarkastelun sattumanvaraisuutta.

Aineisto kerättiin osana Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen, Aarresaari- verkoston uraseurantaa, jota on toteutettu lä-

hes kaikissa yliopistoissa ja tiedekorkeakouluissa. Aiemmistä aineistoista tehdyt raportit ja tutkimukset ovat löydettävissä osoitteesta <http://www.aarresaari.net/uraseuranta/julkaisut.htm>.

Kysely toteutettiin anonymisti, joten kaotanalyysia ei voitu luotettavasti suorittaa. Kultakin vastausvuodelta kertyi kyselyyn reilut 400 vastausta, joten vastausaktiivisuudessa ei ollut mainittavaa eroa eri vastausvuosien välillä. Kyselyaineistoa täydentävät haastattelut, joita tehtiin vuonna 2003 Joensuun yliopistosta valmistuneelle 16 maisterille. Heidän työuriansa seurattiin viiden vuoden ajan teemahaastatteluilla, jotka tehtiin vuosi, kaksi vuotta ja viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Haastateltavat olivat valmistuneet neljältä eri koulutusosalta (humanistinen, kasvatustieteellinen, teologinen ja yhteiskuntatieteellinen).

Artikkelissa kartoitetaan maistereiden työllistymistä vaikeuttaneita tekijöitä viiden vuoden ajanjaksolla valmistumisen jälkeen. Tarkastelu tehdään professio- ja generalistitutkinnon suorittaneiden mukaisesti, joista

kuvioissa ja taulukossa käytetään lyhenteitä Pro ja Gen. Professiotutkintoja ovat opettajatutkinnon suorittaneet (luokan- ja aineenopettajat) ja psykologian maisterit. Kaikki muut, kuten esimerkiksi filosofian maisterin tutkinto ilman opettajanpätevyyttä, luokitellaan generalistitutkinnoiksi.

Tämän artikkelin tekstinäytteet, jotka konkretisoivat tilastollisen analyysin tuloksia, on valittu kolmelta hyvin erityyppisistä työllistymisvaikeuksista kokeneelta. Haastattelukatkelmissa pureudutaan henkilökohtaisiin kokemuksiin ja siihen miten yksittäiset valmistuneet ovat reagoineet tilanteeseensa. Kaksi haastateltavista oli suorittanut professiotutkinnon ja yksi generalistisen tutkinnon. Haastateltavista yksi oli kasvatustieteelliseltä ja kaksi humanistiselta koulutusosalta (taulukko 1). Haastattelut on litteroitu sanasta sanaan ja katkelmat on erotettu muusta tekstistä lainausmerkein ja kursivoinein. Kolme viivaa (---) katkelmissa merkitsee poisjätettyjä sanoja ja sulkujen sisällä olevat kursivoimattomat sanat selvennöstä asiayhteyteen.

Taulukko 1. Perustiedot haastateltavista

Pro/Gen	Pääaine ja suuntautuminen	Koodinimi
Pro	kasvatustiede, luokanopettaja	Kirsi
Pro	historia, aineenopettaja	Mika
Gen	englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus	Kiira

Aineiston analysoinnissa on käytetty pääasiassa kuvailevia tilastollisia menetelmiä, kuten prosenttijakaumia, graafisia esityksiä sekä tavallisimpia keski- ja hajontalukuja (aritmeettinen keskiarvo, keskihajonta, mediaani ja kvartiilit). Laadullisten muuttujien asiayhteyksiä (esimerkiksi työmarkkina-tilanne ja tutkinto) testattiin perinteisellä

khiin neliötestillä residuaalitarkasteluineen. Kyselylomakkeen työllistymisvaikeusväitämät tiivistettiin pääkomponenttianalyysin suurimpien latausten perusteella näitä kokonaisuuksia kuvaaviksi ulottuvuuksiksi. Muodostettujen mittareiden sisäistä yhdenmukaisuutta (reliabiliteettia) tarkasteltiin Cronbachin alfa -kertoimen avulla.

Tulokset – yleinen työmarkkinatilanne

Vuosina 2001–2003 valmistuneiden työmarkkinatilanne valmistumishetkellä ja viisi vuotta valmistumisen jälkeen on esitetty taulukossa 2. Noin kuusi kymmenestä oli

ollut jo töissä valmistuessaan, mikä vastaa hyvin esimerkiksi Sainion (2008, 2011) tutkimusten tuloksia. Valmistumishetkellä hie- man useampi generalisti oli työttömänä kuin professiotutkinnolla valmistunut (24 % vs. 20 %), mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä.

Taulukko 2. Valmistumishetki ja tilanne viisi vuotta valmistumisesta

%	Valmistumishetki		Viisi vuotta	
	Pro, n= 639	Gen, n= 562	Pro, n= 639	Gen, n= 564
Töissä	59	59	83	83
Työtön, työllistetty	20	24	1	4
Päätoiminen opiskelu	11	9	0	3
Perhevapaa	4	2	14	6
Muu	6	6	2	4
Yhteensä	100	100	100	100

Viisi vuotta valmistumisen jälkeen profes- sio- ja generalistimaistereiden työmarkkina- tilanteet eroavat tilastollisesti merkitsevällä tavalla ($p < 0,01$), vaikka työssä olevien pro- senttiosuus (83 %) on sama. Kuten taulukos- ta 2 havaitaan, työttöminä tai tukityöllistet- tyinä oli professiomaistereista yksi prosentti, generalisteista neljä. Professiomaistereista vain kaksi vastaajaa (0,2 %) oli päätoimises- ti opiskelemassa. Professiomaistereista pe- räti joka seitsemäs oli perhevapaalla, gene- ralisteista joka seitsemästoista. Sukupuolten välinen ero näkyy perhevapailla viisi vuotta valmistumisen jälkeen olevissa: 141 perhe- vapaalla olleesta henkilöstä miehiä oli vain kaksi. Tulos vastaa Mannisen (1999) huo- mioita siitä, että jos valmistuneiden korkea työllisyysprosenttia pidetään tavoiteltavana, miesvaltaisilla koulutusaloilla tämä onnistu- nee parhaiten.

Henkilöiltä, jotka eivät olleet töissä val- mistuessaan, kysyttiin viivettä ensimmäisen työpaikan löytämiseen. Professiomaiste- reista alle puolessa vuodessa oli työpaikka löytynyt kahdelle kolmesta (66 %), kun ge- neralisteille sama oli onnistunut alle puolelle (43 %), ero on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$). Jos pelkkää *työllistymistä* valmistumi- sen jälkeen pidetään jatkossa tärkeänä, eikä erotella työsuhteen lajia tai vaativuustasoa, olisi *Kirsin* tilanne erinomainen. Hän työ- kenteli noin vuosi valmistumisensa jälkeen yhtä aikaa tai limittäin kolmessa osa-aikai- ssa työpaikassa: iltaisin näyttelijänä, päivi- sin museo-oppaana ja lisäksi *Kirsi* teki vielä satunnaisia käännöstöitä freelancer-pohjalta. Ammattinimikkeekseen hän ilmoittaa *il- ta-näyttelijä/osa-aikatyötön*. *Kirsi* kertoo opin- tojensa aikana alkaneensa epäillä, haluaako sittenkään luokanopettajaksi (ks. haastatte-

lukatkelma artikkelin johdannossa) ja uupu-neensa saattaessaan loppuun tutkintoa, joka antaisi hänelle kelpoisuuden tehtävään, johon hän ei halua. Tutkinnon valmistuttua hän valitsikin sekalaiset työt, osa-aikaisen työttömyyden ja itsensä toteuttamisen. Vanttaja (2010, 92–93) on raportoinut väli vuoden selkiyttävän monen nuoren suunnitelmia ennen opintoihin hakeutumista. *Kirsi* puolestaan toivoi opintojen jälkeisen väli vuoden aikana saavansa varmuuden siihen, haluaako hän työskennellä luokanopettajana.

”--- oli tarkoitus pitää väli vuosi jo sillon (heti ylioppilaskirjoitusten jälkeen), mutta se ei sit ollu sillon mahdollista kun oli saanu sen opiskelupaikan heti kirjoitusten jälkeen. --- et se tuntuu vaan olevan niin itsestäänselvyys, että niinku heti kun valmistutaan niin oot jo töissä. Tai sitten niinku oot ainakin tukka putkella menossa töihin. Et niinku miksei se oo yhtä hyväksyttävää pitää väli vuotta, tai kahta niinku opiskelujen jälkeen, kuin ennen opiskelua. Et semmonen niinku tuumailutauko ei oo meidän yhteiskunnassa hyväksytty malli, tuntuu siltä. --- ” Ja tota monenlaisia kannanottoja mä oon siihen kyllä saanut. Ja monta kertaa on kysytty ”millos sä rupeet tekee oikeita töitä?” ja ”et missäs sä nyt oot opettajana?” ja näin pois päin. Siihen törmää ihan jatkuvasti.”

Kirsi, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta.

Työllistymistä vaikeuttaneet tekijät ja työttömyys

Mikäli työllistymisvaikeuksien yhtenä seurauksena pidetään työttömyyttä, tässä aineistossa työttömyyskokemusten yleisyydessä ei havaita tilastollisesti merkitsevää eroa pro-

fessio- ja generalistitutkinnon suorittaneiden välillä. Kaikista vastanneista ainakin päivän ajan oli ollut työttömänä viiden valmistumista seuranneen vuoden aikana 43 prosenttia. Prosenttiosuus on korkeampi kuin esimerkiksi Korhosen ja Sainion (2006) sekä Vuorisen ja Valkosen (2007) tutkimuksissa, joissa noin kolmannes vastaajista oli ollut valmistumisensa jälkeen työttöminä. Tämä johtunee Joensuun yliopiston vahvasta panostuksesta opettajankoulutukseen. Opettajan pätevyys suorittaneet ovat usein välittömästi valmistumisensa jälkeen olleet joko koulutusta vastaamattomissa työtehtävissä tai työttöminä, koska vasta muodollisen kelpoisuuden osoittava tutkintotodistus antaa mahdollisuuden tulla valituksi pysyvään työsuhteeseen (Sainio 2008; Puhakka ym. 2007). Esimerkkinä toimii opettajaksi maailkuussa valmistunut *Mika*. Vaikka aluksi työnhaussa tuli pettymyksiä, koulutusta vastaava työpaikka löytyi parissa kuukaudessa ja työsuhte alkoi elokuussa.

”Mä hain sillon moneen paikkaan keväällä. Oisko ollut jotain --- kahteentoista. Mä pääsin niistä neljässä vai viidessä haastatteluun. Jaaaa ja (jäin) kakkosjalle. --- Osasta paikoista mut naurettiin tyliin pihalle, että ”luuleks sä tosiaan, että tuolla työkokemuksella?” Sullahan ei oo mitään sitä tai mitään tätä. --- Mä hain ja --- tuli soitto, että et tuota, oon päässyt. Sitten siinä (toukokuussa) polleena selitin, että hei, että muuten pääsinpä töihin syksyllä. Eipä tarttenut kauaakaan meikämännän täällä työttömänä palloilla!”

Mika, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta

Työttömyysjaksojen tyyppiarvo oli viisi vuotta valmistumisen jälkeen niin generalisteilla kuin professiotutkinnon suorittaneilla

yksi. Korkeintaan kahdella työttömyysjaksolla oli selvinnyt kaikista työttömänä olleista 79 prosenttia. Työttömyys näyttää siis useimmille olevan kertaluontoista ja painottuvan aiempien havaintojen mukaisesti välittömään valmistumisen jälkeiseen aikaan (Korhonen 2004; Siitonen 2007; Vuorinen ja Valkonen 2007). Kuitenkin käytännöllisesti merkittävä ja tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$) ero havaitaan professio- ja generalistitutkinnon suorittaneiden välillä työttömyyden kestossa. Työttömyyden mediaanikesto oli viisi vuotta valmistumisen jälkeen professiotutkinnon suorittaneilla neljä kuukautta ja generalisteilla seitsemän kuukautta.

Kyselyssä pyydettiin arvioimaan valmiiksi muotoilluilla väittämillä työllistymistä vaikeuttaneita tekijöitä, jos niitä valmistumisen jälkeen oli ollut. Kuten ennakoitavissa oli, työllistymisvaikeuksilla oli selvä yhteys työttömyyskokemuksiin, vaikka vain neljä viidestä (78 %) työttömänä olleista oli arvioinut työllistymisvaikeuksiaan. Niistä työttömänä olleista, jotka eivät olleet arvioineet työllistymisvaikeuksiaan, lähes kolmella neljästä (72 %) työttömyys oli kestänyt korkeintaan kolme kuukautta ja heistä 80 prosentilla oli ollut vain yksi työttömyysjakso.

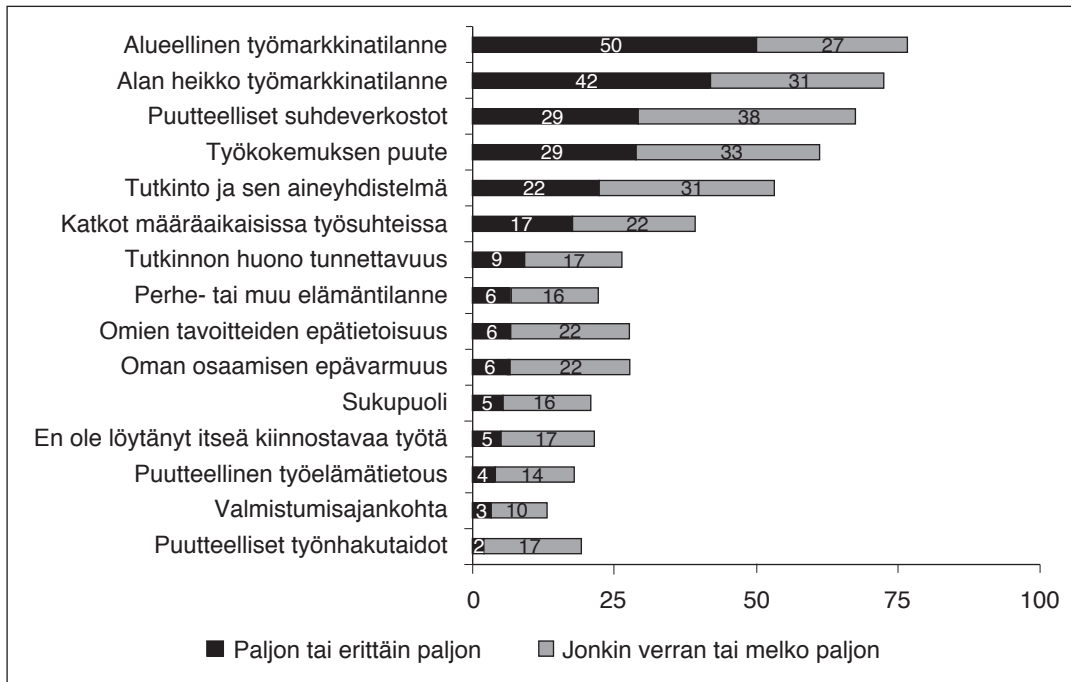
Kaikki työttömänä olleet eivät siis arvioineet työllistymisvaikeuksiaan, mutta tämä pätee myös toisinpäin. Reilu viidennes (22 %) niistä, jotka eivät olleet valmistumisensa jälkeen olleet lainkaan työttömänä, oli arvioinut omaan työllistymiseensä liittyviä ongelmia. Heistä kolmannekselle (35 %) ensimmäisessä valmistumisen jälkeisessä työpaikassa ylempi korkeakoulututkinto *ei ollut* vaatimuksena työtehtävään valinnalle. Edelleen tästä joukosta 37 prosenttia oli valmistumisensa jälkeen ollut vähintään kolmen työnantajan palveluksessa ja yli joka kolmannella (35 %) oli ollut vähintään neljä erillistä työsuhdetta. Heidän osaltaan kyse näyttää olevan laadullisista ongelmista

työllistymisessä. Laadullisista ongelmista kertoo myös sekin tilastollisesti ($p < 0,01$) merkitsevä ero, että generalisteista joka viides (21 %) koki vastaushetkellä olevansa ylikoulutettu työtehtäviinsä, professiomais-tereista vain joka neljästoista (7 %).

Jatkossa tarkastellaan kaikkia vastanneita, jotka olivat arvioineet työllistymisvaikeuksia omalta kohdaltaan, olivatpa he olleet valmistumisensa jälkeen työttöminä tai eivät. Työllistymisvaikeuksia oli arvioinut vain 38 % kaikista vastaajista, generalisteista joka toinen (49 %) mutta professiotutkinnon suorittaneista joka kolmas (31 %), mikä ero on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$). Kuviossa 1 esitetään vastaajien kokemukset erilaisista työllistymistä vaikeuttaneista tekijöistä. Väittämien alkuperäinen asteikko oli 1 = ei lainkaan... 6 = erittäin paljon. Kuviossa esitetään selkeyden vuoksi vain yhdistetyt *paljon* tai *erittäin paljon*, sekä *jonkin verran* tai *melko paljon* osuudet, eikä kuviossa esitetä *vähän* tai *ei lainkaan* osuuksia. Kuten kuvioista havaitaan, niin tärkeimmäksi työllistymistä *paljon* tai *erittäin paljon* vaikeuttaneeksi tekijäksi arvioitiin *alueellinen työmarkkinatilanne* (50 %) – vähiten tärkeäksi *puutteelliset työnhakutaidot* (2 %).

Alueelliseen työmarkkinatilanteeseen, jonka koettiin eniten vaikeuttaneen työllistymistä, yliopistot eivät omilla toimillaan juuri voi vaikuttaa. Alueellinen työmarkkinatilanne voi viitata paitsi koulutuspaikkakuntaan, myös paikkakuntiin, joille valmistuneet muuttavat. Esimerkiksi Kiiralle englannin kielen kääntämisen ja tulkkaukseen suuntautuneella maisterin tutkinnolla ei koulutusta vastaavaa työtä ollut löytynyt. Parin kuukauden työttömyyden jälkeen Kiira meni siskonsa sijaiseksi pääkaupunkiseudun yläkouluun erityisopettajaksi, viihtyi erinomaisesti ja sai kipinän opettajan töihin. Sijaisuuden päätyttyä Kiira oli jälleen työttömänä ja kun tilaisuus aukeni, syntyi päätös

Kuvio 1: Työuralla työllistymisvaikeuksia aiheuttaneet tekijät, prosentteina

muuttaa takaisin pienehkölle kotipaikkakunnalle tekemään kieltenopettajan sijaisuutta yläkouluun.

”--- hain pelkästään kääntäjän töitä tai jotenkin siihen liittyviä ja en ollut ikinä edes ajatellut että minusta mikään opettaja tulisi. Mut sitten olin pari viikkoo kuitenkin opettajan sijaisena tuolla Helsingissä Jakomäessä ja tykkäsin ihan älyttömän paljon siitä --- mä olin hakenut kymmeniä työpaikkoja varmaankin, ennen kuin huomasin tuolla työhallinnon www-sivuilla oli, että vanhalla kotipaikkakunnalla oli tämmönen vuoden opettajansijaisuus, englantia ja ruotsi. Ja tota, soitin sille rehtorille ja kysyin ja hän sano, että pistä hakemus tulemaan. Seuraavalla viikolla soitin ja kysyin, että onko hakemus tullut ja hän sano, että paikka

on sinun jos sen haluat (nauraa). – Haluan. Se oli niinku sillä selvä sitten. Pari viikkoo, niin muutettiin tänne.

Kiira, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta.

Kaksi vuotta valmistumisen jälkeen lukuvuoden mittainen sijaisuus oli päätynyt ja Kiira oli vuoroin työttömänä, vuoroin teki eripituisia sijaisuuksia eri kouluissa. Perhe oli jo kerran asettunut paikkakunnalle ja haastateltavan puoliso kävi töissä toisella paikkakunnalla, joten työn perässä uudelleen muuttaminen ei vaikuttanut järkevältä. Toisaalta vuorottelu työttömyyden ja työs-kentelyn välillä jätti Kiiralle paljon vapaa-aikaa, mikä mahdollisti opiskelun. Muodollisen pätevyyden antavat aineenopettajan pedagogiset opinnot olivatkin vuodessa edenneet yli puolen välin.

”---loppusyksystä niin tulee lukioon ja yläkouluun niin englannin kielen opettajan äitiysloman sijaisuus. Et se on, en tiitä jätänkö sen varaan sitten että odotan sitä vai sitten haenko muualta, että tässä on lähikunnissa on Siilinjärvellä ja Nilsiässä on kans paikat auki, mutta se on vähän hankala sitten lähtee, pitäis saada joku asuinpaikka. Mun mieskin käy Nilsiässä, että siellä on jo yks ylimääräinen asunto sitten ja sit minun pitäis ottaa kans jos Siilinjärveltä vaikka niin asunto, niin se on vähän hankalaa. --- varsinkin se luokanopettajan sijaistaminen siis tosi rankkaa --- yhtäkkiä siellä uskontoo ja matematiikkakin ala-asteella, tuntu että apua, mitenkä näitä jakokulmia ja muita tehään. Niin se oli aika rankkaa, mutta niin mielenkiintosta.”

Kiira, toinen haastattelu, kaksi vuotta valmistumisesta.

Aiemmissa yliopistokohtaisissa uraseuran-
taraporteissa alueellinen työmarkkinati-

lanne on vaikeuttanut eniten työllistymistä Joensuun, Kuopion (Tuominen ym. 2008), Tampereen (Korhonen 2004) ja Turun yliopistoista (Siitonen 2007) sekä Åbo Akademista valmistuneilla maistereilla (Erlund ym. 2007). Sen sijaan Helsingin yliopistosta valmistuneet (Ollikainen ja Lindholm 2009) olivat kokeneet tärkeimmäksi työllistymistä vaikeuttaneeksi tekijäksi alan heikon työmarkkinatilanteen. Tähän yksittäinenkin yliopisto voisi kenties vaikuttaa säätelämällä uusien opiskelijoiden sisäänottoa ja siten leikkaamalla valmistuvien määriä. Nykyisillä rahoitusmalleilla tuskin yksikään yliopisto lähtee tähän, vaan on oletettavaa, että Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa yliopistoja mahdollisiin supistuksiin (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriön 2011 näkemyksiä kulttuurialan koulutuspaikkojen vähentämisestä). Päätös aloituspaikkamäärien supistamisista vaikuttaisi työllisyystilanteeseen kuitenkin vasta vuosien viiveellä, jolloin työmarkkinatilanne on jo voinut muuttua, suuntaan tai toiseen. Sen sijaan työkokemuk-

Taulukko 3. Työllistymisvaikeuksien ulottuvuudet ja niiden reliabiliteetit

Ulottuvuudet	Väittämät	Reliabiliteetti
Osaamisen puute, n= 337	Puutteelliset työnhakutaidot Työkokemuksen puute Puutteellinen työelämätietous Puutteelliset suhdeverkot	Alfa = 0,80
Tutkinto, n= 336	Alan heikko työmarkkinatilanne Tutkinto ja sen aineyhdistelmä Tutkinnon huono tunnettuus Alueellinen työmarkkinatilanne	Alfa = 0,74
Tavoitteiden epävarmuus, n= 339	Omien tavoitteiden epätietoisuus Oman osaamisen epävarmuus Kiinnostavan työn löytymättömyys	Alfa = 0,80
Henkilösytyt, n= 334	Katkot määräaikaissa työsuhteissa Sukupuoli Perheeseen tai muuhun elämäntilanteeseen liittyvä syy Valmistumisajankohta	Alfa = 0,39

sen ja jossain määrin myös suhdeverkoston osalta yliopistoilla on mahdollisuuksia kehittää toimintaansa. Yliopisto-opiskeluun liittyvän harjoittelun avulla on mahdollista saada alaan liittyvää työkokemusta ja sitä kautta myös luoda suhdeverkostoja.

Työllistymisvaikeuksien ulottuvuudet

Yksittäiset työllistymisvaikeusväittämät tiivistettiin keskiarvomuuttujiksi pääkomponenttianalyysin avulla. Työllistymisvaikeuksien ulottuvuudet saavat nimet *osaamisen puute*, *tutkinto*, *tavoitteiden epävarmuus* ja *henkilösyys*. Taulukossa 3 on esitelty keskiarvomuuttujien sisältö ja niiden sisäistä

yhdenmukaisuutta mittaavat reliabiliteettikertoimet, joita voidaan pitää varsin hyvinä *henkilösyitä* lukuun ottamatta. Tästä syystä kyseistä ulottuvuutta ei jatkossa tarkastella, vaan tarkastellaan muita ulottuvuuksia, jotka ovat sisällöllisesti selkeitä.

Työllistymisvaikeuksien kuvailevia tunnuslukuja on esitetty taulukossa 4, palautettuna alkuperäiselle asteikolle 1–6. Mitä suurempi keskiarvo on, sitä enemmän ulottuvuuden on koettu vaikeuttaneen työllistymistä. Tärkeimmät työllistymisvaikeuksien ulottuvuudet ovat keskiarvolla mitattuina tutkinto (3,3) ja osaamisen puute (2,6). Ne ovat siis vaikeuttaneet työllistymistä jonkin verran. Vähiten työllistymistä on vaikeuttanut tavoitteiden epävarmuus (1,9).

Taulukko 4. Työllistymisvaikeusulottuvuuksien kuvailevat tunnushluvut.

	25 %	Medi- aani	75 %	Keski- arvo	Keski hajonta
Tutkinto, n= 336	2,5	3,5	4,3	3,3	1,2
Osaamisen puute, n= 337	1,8	2,5	3,3	2,6	1,1
Tavoitteiden epävarmuus, n= 339	1	1,7	2,7	1,9	1,1

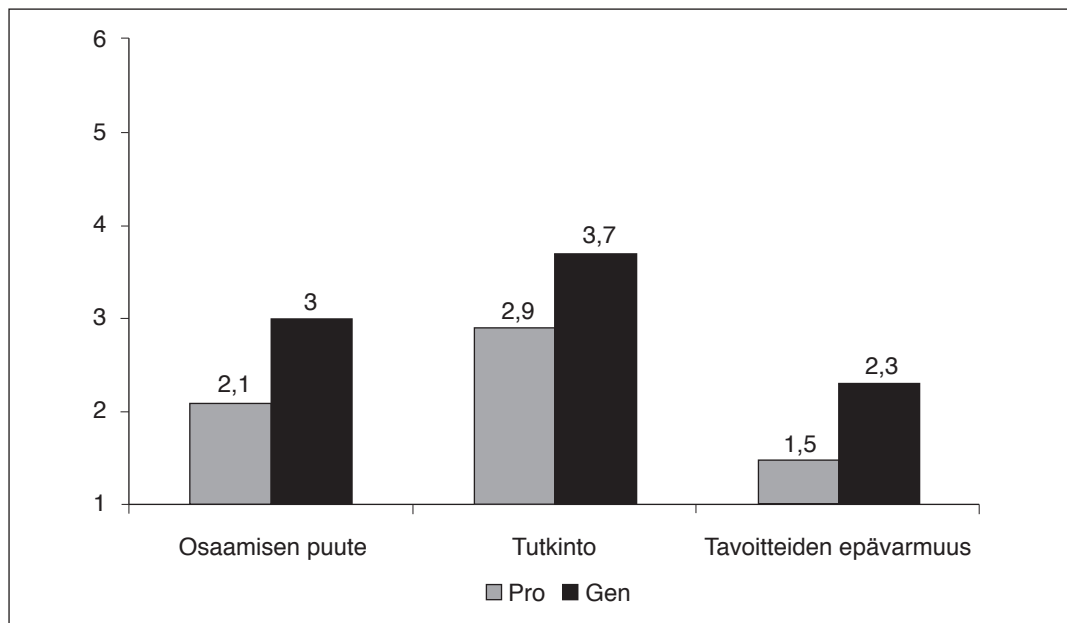
Kaiken kaikkiaan koko aineiston tasolla työllistymisvaikeuksien ulottuvuuksien tasot eivät tutkintoa lukuun ottamatta ole kovin korkeat. Generalistit olivat kokeneet kaikkien ulottuvuuksien vaikeuttaneen työllistymistä tilastollisesti merkitsevästi ($p < 0,01$) professiotutkinnon suorittaneita enemmän (ks. kuvio 2).

Generalisteilla *tutkinto* (3,7) on vaikeuttanut työllistymistä melko paljon, muiden ulottuvuuksien osalta vaikutusta on ollut vain vähän tai jonkin verran. Vaikka *tavoitteiden epävarmuus* -ulottuvuus ei kosketa suurta joukkoa professiokoulutettuja, aina löytyy henkilöitä, joille tilanne on oma-

kohtainen. *Kirsi* oli ensimmäisen ja toisen haastattelukerran välillä luopunut kokonaan ajatuksesta luokanopettajan työurasta, vaikka hänet oli jo ehditty jo valita vuodeksi luokanopettajan sijaisuuteen. Kaksi vuotta valmistumisen jälkeen *Kirsi* työskenteli yliopistolla tutkimusapulaisena, kolmen kuukauden työsopimuksella. Samalla hän prosessoi omaa tilannettaan ja pohtii uudeleenkouluttautumista, eikä uuden suunnan ottaminen tapahdu helposti.

”---mä oon nyt käyny ammatinvalinnan ohjauksessa tuolla työkkärissä ja miettiny erilaisia vaihtoehtoja, että yks työ mikä

Kuvio 2. Työllistymisvaikeusulottuvuudet Pro-Gen jaolla

mua kiinnostas, niin olis kyllä tutkijan työ, että oon miettiny, että pitäskö sit ruveta miettimään ihan jatko-opintoja tai näin. Haast: Onko nää ammatinvalinta-ohjaustuokiot tuonu sitä esille et tutkijahomma vois olla kiinnostava? Vast: Joo tai siis sitä mä oon tässä miettiny jo pidemmän aikaa --- ja kääntäjän työ on yks mikä mua on kiinnostanu tai sit joku kirjastoala tai tämmönen että monenlaista pyörii mielessä, mut ei oo vielä niinku silleen selkiintyny et mitä tässä.”
 Kirsi, toinen haastattelu, kaksi vuotta valmistumisesta

Viisi vuotta luokanopettajaksi valmistumisensa jälkeen Kirsi oli tilanteessa, jossa hän oli saanut päätökseen kirjasto- ja tietopalvelualan ammatilliset erikoistumisopinnot. Haastattelua edeltävänä päivänä hänestä oli tullut jälleen työtön ja edessä oli työnhaun aloittaminen, nyt kirjastoalalta.

Kuviossa 2 havaittavat erot ovat varsin odotettuja, kun muistetaan professiotutkinnon pätevöittävän tiettyyn työtehtävään, mitä ajatellen koulutusohjelmien opintosuunnitelmat on rakennettu. Generalistit suunnittelevat tutkintonsa vapaammin ja opintosisällöt vaihtelevat usein huomattavan paljon samastakin koulutusohjelmasta valmistuneilla. Osaamisen puute -ulottuvuus, hahmottuu Kiiran kautta. Hänen tutkintoonsa ei sisällynyt pakollista työharjoittelua, eikä hän sitä itsekään järjestänyt. Niinpä opiskelujen ajalta kertyneestä työkokemuksesta esimerkiksi kesäkahviloista ja hotellin vastaanotosta ei ollut tulkin ja kääntäjän töitä haettaessa juuri apua, eikä myöhemmälläkään työuralla.

”---Ehkä ois enemmän voinut toivoa jotakin työharjoittelua tai jotain tämmöstä enemmän. --- et se vissiin meillä oli valinnaisena tai tämmösenä vapaaehtoseina, joka olis sitten ite pitänyt järjestää ja

näin pois päin. Et mulla se ei sitten toteutunut.

Haast: Sä sanoit, että sä toivot, että sitä olis ollut, niin mikä saa sitä toivomaan?

Vast: Lähinnä just se, että haluis tietää minkälaista se työ sitten oikeesti olis. Että opiskeluaikana ei siitä tullut oikeen kunollista kuvaa. --- Se, että kesällä mäkin olin töissä aina, kesäkahviloissa ja niin, mut ilman sitä oman alan työkokemusta on hirmu hankala lähteä hakemaan töitä jos ei oo MITÄÄN.”

Kiira, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta.

Ahon (2010) ja Vanttajan (2010) mukaan lähes kaikki korkeakouluopiskelijat työskentelevät opintojensa aikana ja selkeä enemmistö opiskelijoiden tekemistä töistä olisi omaan alaan liittyviä tai johto- tai asiantuntijatehtäviä. Niin sanotuissa hanttihommissa työskentelisi vain joka kuudes (16 %). Haastattelukatkelmien perusteella työuran alulle näyttäisi olevan merkitystä opiskeluaikaisen työkokemuksen laadulla. *Mikalla* lyhyt työsuhte oli opintojen aikana johtanut aina seuraavaan ja vähitellen edellistä vaativampaan työhön. Lopulta näistä työkokemuksista oli ollut hyötyä paitsi ensimmäiseen valmistumisen jälkeiseen työpaikkaan pyrittäessä, mutta myös uralla edetessä kesken ensimmäisen lukuvuoden tuntiopettajasta sivustoytoimenjohtajaksi, jossa hän työskenteli myös kaksi vuotta valmistumisensa jälkeen. Viisi vuotta valmistumisesta hän oli vaihtanut työpaikkaansa uudemman kerran, oppimiskeskuksen toimitusjohtaja-rehtorin virkaan.

”--- olin Avoimessa yliopistossa jättämässä tenttikuorta, siinä kävi sitten sellainen --- nuori, ensimmäisen vuosikurssin opiskelija kysymässä koulutuspäälliköltä, että olisko töitä? --- Ajattelin, että perkele, että jos tuokin hakee töitä, niin miks-

en mä vois kysyy, että sehän ois täältä. Mulla ei ollut mitään kontaktia Joensuuhun, että mulla ei ollut mitään verkostoa siellä hyödyntää. Kuitenkin niinkö nyky-aikana työnsaanti, kesätöiden saanti on verkostojen kautta --- Sain siitä sitten sellasen pienen projektin, tuota niin kesäks, joka kesti kolme kuukautta --- ja opiskelin siinä sivussa --- se jatku sitten projektisihteerinä ja sitten lopulta projektikoordinaattoriksi ja suunnittelijaksi että. Ja tuota se oli itte asiassa sellanen äärimmäisen iso noste, nyt tätä jatkookin ajatellen.”

Mika, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta

Pohdinta

Työuralla kohdatut työllistymisvaikeudet ovat moniulotteinen ilmiö. Kertooko työttömänä olo automaattisesti työllistymisvaikeuksista? Viidennes (22 %) työttöminä valmistumisensa jälkeen olleista ei ollut lainkaan arvioinut työllistymisvaikeuksia. Osa vastanneista ei siten ole kokenut lyhyttä valmistumisen jälkeistä työttömyyttä ongelmallisena. Vastaavasti henkilöistä, jotka eivät olleet valmistumisensa jälkeen olleet työttöminä, reilu viidennes (22 %) oli arvioinut omia työllistymisvaikeuksiaan, mikä viittaa laadullisiin ongelmiin heidän työllistymisensä. Nämä seikat tukevat Lindbergin (2007) pohdintoja, että dikotomia *työttömänä – ei ole ollut työttömänä* on riittämätön mittari kuvaamaan työllistymisvaikeuksia. Vastavasti, jos käytettäisiin dikotomia *töissä – ei töissä* suosisi kyseinen jaottelu miesvaltaisia koulutuksia, sillä tässäkin aineistossa naiset olivat selkeästi miehiä useammin perhepailla, kuten esimerkiksi Manninen (1999) ja Puhakka ym. (2011) ovat aiemmin todenneet.

Professiomaistereiden siirtymä työmarkkinoille tapahtui tässäkin tutkimuksessa generalisteja helpommin. Generalisteista puolet (49 %) oli kokenut työllistymisvaikeuksia, kun professiotutkinnon suorittaneista sama tilanne oli vain kolmanneksella (31 %). Professiomaistereiden työttömyysaika oli myös tilastollisesti merkitsevästi generalisteja lyhyempi (4 vs. 7 kuukautta), vaikka työttömyyskokemusten yleisyydessä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja.

Eniten työmarkkinoille siirtymistä oli vaikeuttanut *alueellinen työmarkkinatilanne*, jonka puolet (50 %) oli kokenut vaikeuttaneen työmarkkinoille siirtymistä paljon tai erittäin paljon. Muut tekijät, joita vähintään viidennes oli kohdannut, olivat *alan heikko työtilanne*, *puutteelliset suhdeverkostot*, *työkokemuksen puute* ja *tutkinto ja sen aineyhdistelmä*. Keskiarvomuuttujien avulla muodostetuista ulottuvuuksista tutkinto oli vaikeuttanut eniten työllistymistä, erityisesti generalisteilla, joilla tämä ulottuvuus oli ainoana vaikeuttanut työllistymistä melko paljon. Tämä korostaa opiskelijoiden tekemien sivuainevalintojen ja niihin ohjaamisen tärkeyttä, sillä Takkinen ja Vahtikari (2000) raportoivat sivuainevalintoja tehdyn varsin sattumanvaraisesti. Puhakan ym. (2007, 81) mukaan jopa puolet vastavalmistuneista maistereista tekisi muutoksia sivuainevalintoihinsa tai opiskelisi niitä lisää.

Haastatteluaineistosta nousi esille opiskeluaikaisen relevantin työkokemuksen merkitys. *Kiira* ei suorittanut kääntäjän ja tulkin tutkintoon sisältyvää vapaaehtoista työharjoittelua, sillä sen järjestäminen oli ollut jokaisen opiskelijan itsensä vastuulla. Työkokemus opiskeluajalta olikin rajoittunut lähinnä kesäkahviloihin, mikä oli vaikeuttanut *Kiiran* työllistymistä. *Mikalle* opintojen aikaisesta työkokemuksesta oli ollut selkeää hyötyä yliopistosta työmarkkinoille siirryttäessä ja edelleen uralla edetessä. *Kirsille*, joka

oli vaihtanut alaa valmistuttuaan, ei opintojen aikaisella työkokemuksella ollut suurta merkitystä. Työharjoittelun sisällyttäminen pakollisena tutkintoihin voisi olla valmistuneiden työllistyvyyden kannalta perusteltua, mutta Opetus- ja kulttuuriministeriön (2010) raportin mukaan työkokemuksen hankkiminen viivästyttää valmistumista ja olisi siten vastakkainen opiskelun tehostamisen pyrkimyksille. Vantajan (2010, 107) tutkimustulokset eivät tosin tätä näkemystä tue, sillä opiskelijoiden työssäkäynti paitsi parantaa opiskelijoiden toimeentuloa ja ”*voi olla tulevan työuran kannalta järkevää, vaikka tutkinnon suoritus aika pidentyisi jonkin verran.*”

Mikalle työllistymisvaikeudet, jos niistä hänen kohdallaan edes voi puhua, rajoittivat ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan löytämiseen, jonka jälkeen työura pääsi vauhtiin. Kirsi vietti valmistumisensa jälkeen välivuotta ja vuorotteli koulutusta vastaamattomien osa-aikatöiden ja työttömyyden välillä. Siksi, jos yliopistot saisivat jatkossa rahaa valmistuneidensa työllistymisestä tai käänteisesti sanktioita koulutusta vastaamattomissa töissä toimimisesta, tulisi huomioida se, toimitaanko koulutusta vastaamattomissa tehtävissä *pakosta* vai *kiinnostuksesta* (ks. Puhakka ym. 2007, 60–61). Välivuoden jälkeen Kirsi päätti olla suuntaamatta luokanopettajan työuralle ja lähti tutkimusapulaisen tehtävien kautta uudelleen kouluttautumaan kirjastoalalle.

Kiiralle entiseltä kotipaikkakunnalta löytyi lukuvuoden mittainen kielten lehtorin viransijaisuus. Sen päätyttyä hän teki eri mittaisia luokan- ja aineenopettajan sijaisuuksia ja oli kesän työttömänä, sillä hän ei ottanut vastaan paikallisen työvoimatoimiston tarjoamaa paikkaa kesäkahvilassa, jossa hän oli jo työskennellyt opintojensa aikana ja jossa hänen nykyiset oppilaansa työskentelivät. *Kiiran* esimerkki tukee Doltonin ja Silleksen (2001, 8) ja McGoldrickin ja Robstin

(1996) näkemyksiä että maantieteellisesti rajoittunut työn etsintä vähentää mahdollisuutta löytää työ, jossa voisi hyödyntää kykyjä ja koulutusta. Pienehköllä asuinpaikkakunnalla ei ollut realistisia mahdollisuuksia löytää tulkin ja kääntäjän töitä, vaikka hän oli harkinnut myös toiminimen perustamista ja etätöitä. Opettajaopintojen suorittamisen myötä *Kiiran* työura kuitenkin vakiintui Woodley ja Brennanin (2000), sekä Suutarin (2003) havaintojen mukaisesti noin kolmen vuoden sisällä valmistumisesta. Viisi vuotta valmistumisen jälkeen *Kiira* oli palkallisella kesälomalla yläkoulun englannin ja ruotsin kielten opettajan työstä ja työsuhde oli solmittu jo seuraavaksi lukuvuodeksi eteenpäin. Lisäkouluttautuminen oli siten yksilön kannalta ollut ”oikea ratkaisu” työllistymisvaikeuksien ratkaisemiseksi, kuten alla on luettavissa.

”Mä sanon, niinkun on sanonut monille, että on ollut ihan oikee päätös. Oon viihtynyt hirmu hyvin ja oon tykännyt tästä työstä. On kiva olla töissä, oppilaat on tykännyt minusta ja minä oon tykännyt niistä ja työ on edennyt hyvin, joka johti sitten siihen, että hain niihin pedagogisiin opintoihin.”

–”*Kiira*”. Toinen haastattelu, kaksi vuotta valmistumisesta.

Artikkelin tuloksia on esitetty nimellä ”Maistereiden työllistymistä vaikeuttaneet tekijät” Työelämän tutkimuspäivillä 4.–5.11.2010, Tampereella.

Lähteet

- Aho, S. (2010) Opiskelijoiden työssäkäynti – työvoimatutkimukseen perustuva analyysi. Teoksessa Aho, S., Hynni-
- nen, M., Ruoholinna, T. & Vanttaja, M. (2010) Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Osaaminen työ ja hyvinvointi 5/2010, http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_6–2010.pdf (haettu 26.6.2011).
- Akava. Akavalaisten työttömyys -katsaus, marraskuu (2010). Saatavilla [www-muodossa: http://www.akava.fi/tutkimukset/akavalaisten_tyottomyys_katsaus/akavan_tyottomyyskatsaus_marraskuu_2010_korkeimmin_koulutettujen_tyottomien_maara_kasvaa_edelleen.html](http://www.akava.fi/tutkimukset/akavalaisten_tyottomyys_katsaus/akavan_tyottomyyskatsaus_marraskuu_2010_korkeimmin_koulutettujen_tyottomien_maara_kasvaa_edelleen.html) (haettu 12.2.2011).
- The Bologna Declaration. (1999) Joint declaration of the European Ministers of Education 19.6. 1999. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf (haettu 4.4.2011).
- Büchel, F. & van Ham, M. (2002) Overeducation, regional labour markets and spatial flexibility. IZA Discussion Papers 424. Bonn.
- Dolton, P. & Silles, M. (2001) Over-Education in the Graduate Labour Market: Some Evidence from Alumni Data. Centre for the Economics of Education. London School of Economics and Political Science.
- Erlund, M., Kraufvelin, J. & Kuusakoski, A. (2007) Fem år i arbetslivet. Placering på arbetsmarknaden – Utexaminerade från Åbo Akademi år 2000 och 2001. Åbo Akademi: Åbo.
- Jokisaari, M. (2002) Työelämään siirtyminen. Vuorovaikutusta tavoitteellisen toiminnan, sosiaalisen pääoman ja työelämän välillä. Teoksessa Salmela-Aro, K. & Nurmi, J.-E. (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatioteorian perusteet. PS-kustannus: Jyväskylä, 67–83.

- Kanervo, O. (2006) Korkeasti koulutetut ja työ. Valintojen rationaalisuus eurooppalaisessa vertailussa. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 68. RUSE, Digipaino: Turku.
- Kivinen, O. & Nurmi, J. (2003) Unifying higher education for different kinds of europeans. Higher education and work: a comparison of ten countries. *Comparative Education*, 39: 1, 83–103.
- Korhonen, P. (2004) Tutkinto ja työkokemus työllistymisen avaimina. Työurien käynnistyminen yhteiskuntatieteellisellä koulutusalaalla. Tutkimuksia ja selvityksiä 45. Tampereen yliopiston opintotoimisto: Tampere.
- Korhonen, P. & Sainio, J. 2006 Viisi vuotta työelämässä. Monialayliopistoista vuonna 2000 valmistuneiden sijoittuminen työmarkkinoille. Aarresaari & Akava ry. Kirjapaino Hermes.
- Leuven and Louvain-la-Neuve Communiqué (2009). The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf (haettu 4.5.2010).
- Lindberg, M.E. (2007) At the Frontier of Graduate Surveys. Assessing participation and employability of graduates with master's degree in nine European countries. *Higher Education* 53: 5, 623-644.
- Manninen, J. (1999) Työllistyminen yliopistojen tulohajauksen kriteerinä. Näkökulmia yliopistoista valmistuvien työllistymisen arviointiin ja mittaamiseen tuloksellisuuskriteerien kehittämisen tueksi. Keskustelupaperi Opetusministeriölle, syyskuu 1999. Julkaisematon lähde.
- McGoldrick, K. & Robst, J. (1996) Gender differences in overeducation: a test of the theory of differential overqualification. *The American economic review* 86: 2, 280–284.
- Myrskylä, P. (2006) Muuttoliike ja työmarkkinat. Työpoliittinen tutkimus 321. Työministeriö. Helsinki.
- Myrskylä, P. (2010) Taantuma ja työttömyys. http://www.tem.fi/files/27778/TEM_57_2010_netti.pdf (haettu 6.3.2011).
- Nevala, A. (2006) Korkeakouluhistorian linjoja. *Historiallinen aikakauskirja* 104: 3, 306–311.
- Ollikainen J. & Lindhom H. (2009) Vuonna 2003 Helsingin yliopistossa ylemmän korkeakoulututkinnon, farmaseutin ja lastentarhanopettajan tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen työmarkkinoille viisi vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen. <http://www.helsinki.fi/urapalvelut/materiaalit/Maasterit%20työmarkkinoilla%202009.pdf>. (haettu 12.3.2011).
- Opetusministeriö (2008) Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen suuntaviivat vuosille 2008–2011. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/Korkeakoulujen_rakenteellinen_kehittaminen/liitteet/KK_rak._kehitt._suuntaviivat_muistio.pdf (haettu 5.3.2008).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010), tekijöinä Saarenmaa, K., Saari, K. & Virtanen, V. Opiskelijatutkimus 2010. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Opiskelijatutkimus_2010.html (haettu 12.4.2011).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011). Tasapainoiseen työllisyyskehitykseen 2025. Ehdotus koulutustarjonnan tavoitteiksi 2016. <http://www.okm.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/tr16.pdf?lang=fi> (haettu 16.4.2011).
- Paul, J-J. & Murdoch, J. (2000) Higher Education and Graduate Employment in France. *European Journal of Education* 35: 2, 179–187.

- Puhakka, A. & Tuominen, V. (2006) Viisi vuotta myöhemmin. Joensuun yliopistosta vuosina 1999 ja 2000 valmistuneiden työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja n:o 41. Joensuun yliopisto: Joensuu.
- Puhakka, A., Rautopuro, J. & Tuominen, V. (2007) Vastavalmistuneet. Joensuun yliopistosta vuosina 2003–2005 valmistuneiden kandidaattien ja maistereiden työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja n:o 44. Joensuun yliopisto: Joensuu.
- Puhakka, A. & Tuominen, V. (2011) Ura-seuranta – selvityksistä tutkimukseksi. Teoksessa Puhakka, A. & Tuominen, V. (toim.) (2011) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari-verkosto: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Saarikallio, M., Hellsten, K. & Juutilainen V-P. (2008) Korkeakoulusta työelämään? – Väylänä ulkomainen tai kotimainen tutkinto. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 96. Helsinki: KELA.
- Sainio, J. (2008) Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. AKAVA/Aarresaari-verkosto, Kirjapaino Hermes.
- Sainio, J. (2011) Valmistumishetken työmarkkinatilanteen vaikutus maistereiden työuraan viisivuotistarkastelussa. Teoksessa Puhakka, A. & Tuominen, V. (toim.) (2011) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari-verkosto: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Siitonen, M. (2007) Viisi vuotta valmistumisesta. Turun yliopistosta vuosina 1999–2000 valmistuneiden sijoittuminen työmarkkinoille. Turun yliopisto: Turku.
- Suikkanen, A., Linnakangas, R. & Martti S. (2002) Työllisyyden muutos ja koulutuksen merkitys. Aikuiskasvatus (2/02) aikuiskasvatustieteellinen aikakauslehti 22 <http://elektra.helsinki.fi/se/a/0358-6197/22/2/tyollisy.pdf> (haettu 20.8.2009).
- Suutari, M. (2003) Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti. Helsinki: AKA-VA ry.
- Takkinen, T. & Vahtikari, T. (2000) Humanisti, missä olet, mitä teet? Tampereen yliopiston humanistisesta tiedekunnasta valmistuneiden näkemyksiä omasta työllistymisestään. Tutkimuksia ja selvityksiä 43. Tampereen yliopiston opintotoimisto: Tampere.
- Tuominen, V. (2011) Paluu Nokian taakse – Maistereiden asuin- ja työpaikkojen sijainti viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Teoksessa Puhakka, A. & Tuominen, V. (toim.) (2011) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari-verkosto: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Tuominen, V., Rautopuro, J. & Puhakka, A. (2008) Perustutkinnon jälkeen – Itä-Suomen yliopistosta työmarkkinoille. Joensuun ja Kuopion yliopistoista vuosina 2001 ja 2002 valmistuneet viisi vuotta myöhemmin. http://www.uef.fi/c/document_library/get_file?uuid=995a3c09-0594-4820-bd91-04b10ae1cd32&groupId=10128 Itä-Suomen yliopisto 2010. Joensuu: Joensuun yliopistopaino (haettu 14.3.2010)
- Tuominen, V., Puhakka, A. & Rautopuro, J. (2009b) Mitä on Nokian takana? Vuonna 2001 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työpaikat tilastollisen kuntaryhmytyksen mukaisesti syksyllä 2006. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 37:1, 56–67.
- Tuominen, V., Rautopuro, J. & Puhakka, A. (2009a) Varhainen mato linnun nappaa? Opiskeluajan yhteys vastavalmistuneiden

- maistereiden työmarkkinatilanteeseen. Teoksessa Aarrevaara, T. & Saarinen, T. (toim.) ”Kilvoittelusta kilpailuun” – Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.–26.8.2008. Jyväskylän yliopistopaino: Jyväskylä, 189–208.
- Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto 31.3.2011, <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2609> (haettu 4.6.2010).
- Vanttaja, M. 2010. Opintojen pitkittyminen ja opiskelijoiden työssäkäynti. Teoksessa Aho, S., Hynninen, M., Ruoholinna, T. & Vanttaja, M. (2010) Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Osaaminen työ ja hyvinvointi 5/2010, http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_6-2010.pdf (haettu 26.6.2011).
- Woodley, A. & Brennan, J. (2000) Higher Education and Graduate Employment in the United Kingdom. *European Journal of Education* 35: 2, 239–249.
- Vuorinen, P. & Valkonen, S. (2007) Korkeakoulutuksesta työelämään. Työhön sijoittuminen ja työelämävalmiudet kaupan ja tekniikan alalla. Koulutuksen tutkimuslaitos, tutkimuslustoja 37: Jyväskylän yliopistopaino.
- York, M. & Harvey, L. (2005) Graduate Attributes and Their Development. *New Directions for Institutional Research*, no. 128, 41–58.